

BARN-UNGA-SAMHÄLLE

Examensarbete i fördjupningsämne Barndom och lärande
15 högskolepoäng, grundnivå

Berättelser om flykt - förmedling av flykt i bilderböcker för barn

En kvalitativ textanalys av bilderböcker

*Flight narratives - Intermediation of flight in picturebooks for children
A text analysis of picturebooks*

Antonella Cotta Lopez
Cleo Ohlsson Jernsgård

Förskollärarexamen 210hp
Datum för slutseminarium: 2019-08-29

Examinator: Magdalena Sjöstrand Öhrfelt
Handledare: Robert Nilsson Mohammadi

“Jag hoppas att vi också ska hitta ett nytt hem, precis som fåglarna. Ett hem där vi kan känna oss trygga. Så att vi kan börja om på nytt.”

-Ur boken Flykten av Francesca Sanna

Förord

Detta examensarbetet har drivits fram med mycket engagemang och diskussioner kring hur förskolan bemöter ämnen som kan uppfattas vara svåra att bemöta, såsom flykt. Detta ämne är något som står oss nära i arbetet mot en likvärdig och jämställd förskola för alla.

Genom hela examensarbetets gång har vi två samarbetat för att kunna nå samma kunskaper, huvudsakligen har vi genom att analysera böcker var för sig kunnat åstadkomma olika synvinklar och perspektiv som bidragit till en givande analys och diskussion. Vi vill även nämna att Antonella har tagit störst ansvar för inledningen, eftersom att Cleo tillkom till arbetet efter första veckan.

Vi vill framförallt tacka varandra för att vi har stöttat varandra genom hela denna processen samt att vi har fått lära känna varandra bättre, trots motgångar har vi alltid haft ett leende på läpparna. Tack också till vår handledare Robert Nilsson Mohammadi, för att han förstod oss när vi inte kunde förstå oss själva samt för all ovärderlig vägledning och hjälp vi fått av honom.

Till sist vill vi rikta ett tack till våra nära och kära för all stöttning och ett extra varmt tack till de som har läst igenom arbetet för att hjälpa oss att se texten med andra ögon.

Abstract

I denna studie undersöker vi med hjälp av narratologisk metod hur flykt framställs i bilderböcker genom förlopp och perspektiv. Detta gör vi genom att analysera fyra bilderböcker utgivna efter 2015 i samband med en ökning av flyktingar runt om i världen. Detta görs i en kvalitativ textanalys som bemöter ämnet flykt och grundas i ett hermeneutiskt perspektiv. Syftet med vårt examensarbete är att kunna se bilderboken som ett pedagogiskt redskap för att kunna förstå, reflektera och bearbeta olika ämnen i en förskolekontext. Genom att analysera bilderböckernas struktur, förlopp och berättarteknik kan vi se hur ämnet framställs och skildras i de olika bilderböckerna, vilket bidrar till diskussioner om hur vi kan prata med barnen om dessa ämnen med bilderböcker som utgångspunkt. För att på så sätt erhålla nya erfarenheter ur ett pedagogiskt perspektiv. Frågeställningarna i studien är: Hur skildras flykt som förlopp? Vilka perspektiv på flykt förmedlar/kommer fram i bilderböckerna?

I analysen har det verbala och det visuella setts som två komponenter som bildar en helhet, alltså en ikonotext där texten och bildernas samverkan analyserats. De fyra böckerna har analyserats ingående i tre olika rubriker, *flykten som förlopp*, *perspektiv på flykten och bilden av flykten*. Detta har gjorts för att belysa och utläsa de olika aspekter i en berättarteknik och perspektiv som kan förekomma i bilderböckerna med teman som förekommer i svenska förskolor.

I resultatet gick det att utläsa hur det visuella kompletterar det verbala och hur det kan finnas utrymme för vidare kunskap. Vidare i vårt resultat kan vi se att flykten som förlopp skiljer sig åt i de fyra valda bilderböckerna genom olika berättarperspektiv, konflikttyper och intriger. Perspektiven som förmedlas i bilderböckerna skiljer sig åt och ger olika bilder av hur flykt förmedlas, från att vara verklighetstroget till ett mer sagolikt perspektiv. Slutligen resonerar vi över pedagogernas viktiga och stödjande roll i att kunna uppmärksamma olika teman som kan skildras genom förloppet och olika perspektiv. Därav diskuteras pedagogernas roll och behov att ha en övergripande kunskap för att kunna behandla bilderböckerna som redskap i komplexa ämnen. Detta då olika föreställningar, samverkan mellan bild och text samt olika perspektiv kan påverka förmedlingen av bilderböckerna. Något som kan leda till olika diskussioner, skildringar och bearbetning tillsammans med

barngruppen, beroende på vad de kan uppmärksamma tillsammans med hjälp av tidigare erfarenheter.

Nyckelord: Bilderbok, flykt, förskola, narratologi.

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering och bakgrund	6
1.2 Relevans för yrket	6
1.3 Syfte	8
1.4 Frågeställning	9
2. Tidigare forskning	10
2.1 Tidigare studier om bilderböcker som behandlar flykt	10
2.2 Bilderböcker i förskolan	11
2.3 Bilderböcker och flykten	13
3. Teori	15
3.1 Narratologi	15
3.2 Berättelsens komponenter	15
3.2.1 Historia	16
3.2.2 Narrativ diskurs	16
3.3 Intrig	16
3.4 Berättande och berättandets perspektiv	17
3.5 Synvinkel	18
3.6 Ikonotext	19
3.7 Kontrapunkt & förstärkning	20
3.7.1 Luckor	20
3.8 Sammanfattning av de teoretiska analysredskapen	21
4. Metod och material	22
4.1 Val av bilderböcker	22
4.2 Presentation av de fyra utvalda bilderböcker	23
4.3 Tillvägagångssätt	24
5. Analys och resultat	26
5.2 Åka buss	29
5.3 Flykten	31
5.4 Fyra fötter, två sandaler	34
5.5 Sammanfattning av böckernas förlopp, perspektiv och bild	35
5.5.1 Hur skildras flykt som förlopp?	37
5.5.2 Vilka perspektiv på flykt förmedlas?	38
6. Avslutning och diskussion	39
6.1 Resultatdiskussion	40
6.2 Bemöta flykt i en förskolekontext	41
6.3 Framtida forskning	42
7. Litteraturförteckning	43
7.1 Bilderböcker som används i studien	45

1. Inledning

1.1 Problemformulering och bakgrund

Barn- och bilderböcker som behandlar frågor som rör flyktingar, migration, krig samt konflikter av olika slag är något som blivit allt mer aktuellt i dagens samhälle.

50 miljoner barn har migrerat över gränser eller blivit tvungna att fly från deras hemländer, flyktingar runt om i världen har ökat med 75 % mellan 2010 och 2015. Detta är i relation till de 15 konflikter som har startat i Syriska arabiska republiken, södra Sudan och från Jemen till Afghanistan (Unicef, 2016).

Enligt den svenska statistiska centralbyrån (SCB, 2016) ökade antal asylsökande dubbelt så mycket år 2015 i jämförelse med det tidigare året. Under 2015 var det 70 384 barn under 18 år som sökte asyl i Sverige (ibid). Enligt statistik från Migrationsverket om inkomna ansökningar om asyl 2016, var det totalt 10 909 barn under 18 år. Vilket tyder på en minskning sen 2015 (Migrationsverket, 2016).

Med detta som bakgrund ökar också medvetenheten om ämnet flykt och blir relevant och viktigt att diskutera i barngrupper på förskolor. Samtidigt är det känsliga ämnen som i enligt vår uppfattning, kan anses svåra att bemöta.

Edwards (2008) som är litteraturpedagog, förklarar att barn- och bilderböcker kan bidra till att förklara och skapa kontext till olika upplevelser och verkligheter som andra lever i, genom att stärka och träna medkänsla och skapa förutsättningar för inlevelse i andras situation och känsloliv. Bilderböcker kan alltså vidga förståelsen och medvetenhet som text och bild skapar samt ger förutsättningar till samtal om vad som pågår i omgivningen, både det som händer inom bokens värld och utanför genom att ge rum till bearbetning av egna upplevelser och ge en perspektiv på egna erfarenheter (ibid).

1.2 Relevans för yrket

Förskolan strävar efter att ha demokratiska värderingar genom att skapa förståelse för samhällsstrukturer. Nedan följer tre exempel på hur förskolans läroplan ger uttryck för detta:

- “Arbetslaget ska visa respekt för individen och medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan, där samhörighet och ansvar kan utvecklas och där barnen får möjlighet att visa solidaritet” (SKOLFS, 1998:16, s.9)
- “ En viktig uppgift för förskolan är att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på” (ibid s. 4)
- “Arbetslaget ska lyfta fram och problematisera etiska dilemman och livsfrågor” (ibid s. 9)

Detta innebär att en demokratisk fostran ska erbjuda bland annat lika möjligheter, integration, tolerans, respekt och rättvisa. Av alla dessa principer föds en tanke om hur vi vuxna ska ge barn i förskolan både verktyg och redskap för att bemöta och förstå situationer som sker i omvärlden. Bilderböcker blir då såsom Nikolajeva (2000) och Rhedin (2002) beskriver, en unik konstform där det verbala och det visuella i kombination blir ett sätt att förmedla information.

Våra tankar inför examensarbetet har sin utgångspunkt i en tidigare händelse när vi för första gång kom i kontakt med boken *Åka buss* (2016) skriven av Wallnäs & Ruta. Boken följer en kattfamilj som består av en mamma, pappa och barn. Huset kattfamiljen bor i har gått sönder och pappan måste stanna kvar för att laga det. Barnet och mamman måste åka buss och lämna sitt varma land till ett kallt land. Resan till det kalla landet berättas ur barnets perspektiv.

Mötet med boken i frågan lyftes fram på en förskola efter ett besök på biblioteket där barnen själva fick välja böcker. Någon vecka senare blev boken vald av barnen inför dagens högläsning.

Under läsningen av boken upptäckte personal vilka ämnen boken berör och blev nyfikna på att höra barnens tankar. Svaren de fick var begränsade och stannade i vad vi definierar som “sagornas värld”. Med “sagornas värld” menar vi att boken förblir en saga istället för att sättas i verklighetens kontext, något som förskolans personal valde att inte göra eftersom det fanns en viss osäkerhet på hur det skulle gå tillväga och hur stor relevansen var.

Till följd av detta uppstod det ett samtal mellan pedagoger, där det diskuterades om hur relevant det är att gå in på djupet av ämnet flykt i boken. Argumentationen handlade om huruvida barnen har svårt att känna igen sig inom ämnet eller inte. Området som ovan nämnda förskola ligger i har enligt *Hitta.se* en högre medelinkomst, majoriteten röstar borgerligt och vanliga intressen är golf, längdskidåkning och utförsåkning. Med detta som bakgrund anser vi att detta är ett dilemma som kan förekomma i samtliga förskolor runt om i landet där

relevansen diskuteras och ämnen väljs bort, eftersom de kan utifrån vår erfarenhet verka främmande.

Att skapa en större medvetenhet om “svåra” ämnen såsom krig och flyktingar är något som förskolan, enligt följande citat taget ur förskolans läroplan, ska arbeta aktivt med:

Förskolan är en social och kulturell mötesplats som kan stärka denna förmåga och förbereda barnen för ett liv i ett alltmer internationaliserat samhälle. Medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i andras kultur ska bidra till att barnen utvecklar sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar (1998:16).

Edwards (2008) skriver att bilderböcker kan vara en utgångspunkt för ett pedagogiskt arbete där alla barnen kan bli representerade. Beträffande kultur som speglar barns olika verkligheter, speciellt om det är ämnen som berör barn och familjer som finns på förskoleverksamheter.

Mot denna bakgrund väljer vi att problematisera och att forska kring hur bilderböcker kan vara ett redskap genom att analysera bilderböckers struktur och närma oss flykten. Ett redskap för att koppla och se karaktärernas berättelser i bilderböckerna som en verklighet, skapa värdefulla diskussioner som kan leda till nya kunskaper som kan leda till att se bilderböcker som ett redskap för att bearbeta och sträva efter förmågan att relatera till andra, alltså en medvetenhet för en mer likvärdig förskola.

1.3 Syfte

I denna studie analyseras fyra bilderböcker utgivna på svenska efter det ökade flyktingmottagandet 2015 (Migrationsverket, 2016). Syftet är att föra en diskussion om hur vi kan prata med barnen om dessa ämnen i en förskolekontext genom att bidra med en ökad förståelse för vad bilderböckerna förmedlar genom olika perspektiv och förlopp som förekommer genom bild och text. Detta för att kunna främja förmågan att analysera och använda bilderböcker för att förstå, reflektera och bearbeta olika teman tillsammans i barngruppen. Bilderböcker kan användas som redskap i förskolan för att bemöta omvärlden, skapa förståelse för berättelsen, för att på så sätt erhålla nya erfarenheter ur ett pedagogisk perspektiv.

1.4 Frågeställning

1. Hur skildras flykt som förlopp i bilderböcker för barn?
2. Vilka perspektiv på flykt förmedlar/kommer fram i bilderböckerna?

2. Tidigare forskning

Här lyfter vi tidigare forskning som utförts på områden som berör bilderböcker i förskolan och bilderböcker som berör flykt. Nedan följer exempel ur forskningsfältet som blir aktuell för denna studie. Forskningen blir relevant genom att vidga synen och fördjupning i bilderböckers olika funktioner.

2.1 Tidigare studier om bilderböcker som behandlar flykt

Tidigare forskning om hur bilderböcker framställer barn eller människor på flykt är ett delvis utforskat och nytt fält. För att vidga synen för vårt valda fält ville vi även inkludera forskning som tar upp vikten av bilderböcker som ett redskap för att bearbeta trauman, som till exempel flykt. I vår sökning av studier som behandlar bilderböcker som ett pedagogiskt redskap har alla ett övergripande fokus i språkutveckling, och inte som ett redskap för att bearbeta trauman. Därför anser vi att det inte är relevant inom vårt problemområde och väljer därmed att inte inkludera det. Som tidigare nämnt har vår granskning visat en begränsad mängd studier om bilderböcker som handlar om flykt. Förutom de avhandlingar vi valt att ta upp under kommande rubriker, kan det även vara värt att nämna att vi kommit i kontakt med examensarbeten som berör ämnet flykt i bilderböcker, vilket vi märkt finns ett större utbud av.

Ett av dem är skriven av Marie Siding och Lena Sjöberg (2018) från Malmö Universitet med titel *Om hur flykt skildras i bilderböcker* där de väljer att presentera delar av bilderböcker som berör ämnet flykt och lägger ett stort fokus på identiteter, relationer samt maktförhållanden. Siding och Sjöberg går även djupare in på begrepp såsom stor/liten, vi/dem samt ond/god. Siding och Sjöbergs examensarbete har en abduktiv ansats med utgångspunkt i en kvalitativ studie där materialet består av bilderbokens berättelser i text och bild. Det andra examensarbetet är skrivet av Linda Pfister (2015) på Umeå Universitet med titel *Barn på flykt - temporärt rotlösa men aldrig röstlösa*, vilket är en multimodal textanalys av tre svenska bilderböcker. Pfister behandlar porträttering av bilderböcker som har flyktningbarn som tema, riktad för barn i för- och grundskoleålder. Pfister använder sig av den multimodala textteorin för att gå in på djupet av bild och skrift betydelse i konkreta sociala

sammanhang. Pfister analyserar både kvalitativ och kvantitativ. Det sista examensarbetet är skrivet av Sofie Magnusson (2017) på Örebro Universitet med titel *Barn på flykt i två bilderböcker från 2016* som är en komparativ studie gjord på två bilderböcker. Magnussons examensarbete berör ämnet flykt och integration, studiens syfte är att analysera och jämföra två bilderböcker samt att undersöka hur barnen i böckerna framställs, syftet är även att kunna se hur böckerna används för att uppfylla värdegrundens formuleringen om att alla elever ska få en förståelse för vår omvärld och för andra människor. Urvalet och avgränsningen för hennes valda bilderböcker är gjorda på samma sätt som vi valt att göra för vår studie, genom kontakt med bibliotek och Barnbokinstitutionen för att finna bilderböcker som berör ämnet flykt. I resultatdiskussionen kan vi läsa att hon använder sig utav samma litteraturteori som vi, alltså Nikolajevas forskning. Vidare menar Magnussons att barn behöver kunskaper om hur de ska bemöta flykt och flyktingar, något som de kan uppnå med vuxnas stöd.

2.2 Bilderböcker i förskolan

Rhedin (2002) beskriver i sin bok *Bilderboken: på väg mot en teori* att det finns uttalade pedagogiska och didaktiska ambitioner där vuxna vill nå ut och förmedla något till barnen. Det kan vara information av olika slag och på olika sätt, den pedagogiska intentionen kan vara en vilja att bidra till barnens omvärld och begrepps orientering. Vidare menar Rhedin att när den pedagogiska intentionen släpps så blir det mer öppet och kunskapsinriktat då kan man tala om didaktiska bilderböcker.

Inom bilderböckers användning i förskolan finner vi Maria Simonsson, nuvarande biträdande professor på Linköpings universitet som skriver en avhandling vid namn *Bilderboken i förskolan - en utgångspunkt för samspel* (2004). Avhandlingen har sin utgångspunkt i observationer och fältstudier i kvalitativ metod med en etnografisk inspirerad ansats. Syftet för Simonssons avhandling är att ge ökad förståelse för hur barns bilderboksanvändande rent generellt ser ut på förskolan. Vidare för att kunna generera kunskaper om vilken plats bilderböckerna har i processen av social och kulturell produktion och reproduktion. Bilderböckernas funktion blir då enligt Simonsson ett slags medium för förskolebarn att kunna förstå omvärlden och sig själva.

Simonsson (2004) fördjupar sig även mer specifikt i att studera bilderboksanvändningen utifrån barns interaktion med boken. Genom gruppintervjuer med förskolepersonalen har

Simonsson även kunnat samla information om hur personalen använder bilderböckerna som ett pedagogisk redskap på förskolan samt att personalen anordnar olika pedagogiska arbetssätt kring deras bokanvändande, exempelvis genom högläsning där det oftast tillkommer ett boksamtal.

Vidare beskriver Simonsson (2004) att de verksamma pedagogerna på förskolan strävar efter att ha en övergripande syn över vilka böcker som förskolan införskaffar, för att kunna reflektera över vilket syfte de kommer att användas i. Simonsson reflekterar över den bakomliggande anledningen till detta, som är tanken att bra böcker genererar goda framtida samhällsmedborgare. Inom Simonssons avhandling nämns det även att bilderböcker alstrar en möjlighet till olika typer av kommunikativa samspel. Detta sker när barnen för en dialog med bilderböcker på egen hand, genom att få tid med boken för sig själv och vidare med andra barn i exempelvis samtal eller lek tillsammans. Simonsson beskriver att det beror främst på barns individuella intressen och erfarenheter, men barnen kan även bli påverkade av hur böckerna införlivas i förskolan beroende på sammanhang och bokaktivitet.

Simonsson (2004) betonar även betydelsen av text och bild i sin avhandling, hon redogör för samverkan mellan text och bild. Simonsson lyfter även fram hur kommunikationen som sker via text grundar sig i att texten ska eller kan läsas, för att förstå samspelet mellan text och bild. Därmed menar Simonsson att barnen hämtar sin information av boken från bilderna, men har en medvetenhet om att där finns en text som de kan lyssna eller läsa på. Hon anser även att det inte alltid betyder att barnen vill lyssna på berättelsen i texten, utan kanske enbart vill ägna sig åt att ta sig an informationen från bilderna. Genom att barnen avkodar bilderna skapas det också ett sätt att bilda en egen berättelse samt egna erfarenheter. Simonsson menar alltså att bilderbokens definition kan preciseras genom text och bild, på det sättet utformas en snävare genre inom forskarvärlden. Därmed kan barnsperspektiv av bearbetandet vara avgörande och ändra bilderbokens riktning (ibid).

Agneta Edwards (2008) skriver boken *Bilderbokens mångfald och möjligheter* där hon behandlar bilderboken utifrån didaktiska frågor som blir hennes fyra olika kapitel i boken: varför, vad, hur och vilka. Relevant för vår forskning blir kapitlen *Hur?* (s 65-128) Där bilden och texten sätts i kontext av hur de påverkar bilderbokens förståelse och olika funktioner som den kan innefatta. Edwards går in på själva definitionen av vad en bilderbok egentligen är och hur bilderna ger intryck och signalerar för att skapa en subjektiv bild av det bilderboken försöker förmedla. Därav resonerar Edwards kring hur bilder tenderas att

representera hur barndomen ska kännas och skildras men även integrera andra sinnen och en verklighetsbild. De delar som är relevanta för vår studie i både Simonssons (2004) och Edwards (2008) resultat, är hur mottagarens perspektiv kan ändra bilderbokens förmedling av ett specifikt tema i samspelet mellan text och bild, medan vi ska se på hur och på vilka sätt flykt framställs.

2.3 Bilderböcker och flykten

Åsa Warnqvist (2016) skriver om skildringar av flykt från krig i bilderböcker som tryckts under åren 2014-2016. I artikeln benämner Warnqvist hur barnlitteraturen har spår av omvärldens rådande verklighet, såsom krig och flykt. Dock drar Warnqvist även paralleller till hur dessa skildras genom författarens val att gestalta flykten, där det många gånger fokuseras på resan och äventyren de intar istället för att se flykten som ett trauma. Därefter fokuserar Warnqvist på hur utvecklingen av de nya narrativen och författarnas strategier för att göra flykten förståelig för yngre barn, strategierna har varit att fokusera på en konservativ syn på hem, kärnfamilj och lyckliga slut som ett sätt att framkalla de normativa och stadgade traditionerna.

Warnqvist (2016) visar även hur en fördjupning av bilder i bilderböcker som berör flyktproblematiken utmanar det traditionella narrativen i barnlitteraturen och kan ge olika tolkningar av hur bilderbokens budskap kan ändras genom perspektivet som inträffar i berättandet. Fokuset kan då ändras till vad Warnqvist benämner blir "mobila gestalter", händelser som skapar nya sammanhang om vad tryggheten är, hur längtan kan ändra riktning som till exempel, längtan att komma till eller från ett ställe. Något som återigen skapar en skildring från det som kan anses vara normativt, såsom att ett hem kan spela trygghet men också oro i flykt situationer.

Anne M. Dolan (2014) behandlar bilderböcker som avspeglar barnens motståndskraft i svåra situationer, såsom flykt. Artikeln fokuserar på hur bilderböcker kan användas för att beröra universella känslor, såsom rädsla, längtan, sorg och förvirring. Dolan menar att detta bidrar till att undersöka frågor som medkänsla, empati, tolerans, rättvisa, konfliktlösning samt respekt för de mänskliga rättigheterna. Dolans artikel går djupare in på sex olika bilderböcker som riktas åt äldre barn, tolv år och uppåt. Syftet med artikeln är också att kunna förmedla

och gå in i flyktingars perspektiv genom bilderböckerna. Detta menar Dolan kan bidra till en annan bild för att motverka stereotyper och missförstånd som media kan ge av människor som söker tillflykt i ett nytt land. Ett sätt som Dolan hänvisar till och använder genom bilderböckernas analyser är att jämföra kontraster om hur problemen beskrivs genom bilderböckerna för att kunna se användning av deras multimodala sätt att kommunicera sina berättelser, det vill säga genom visuella och verbala elementer.

Frågor som Dolan (2014) presenterar i analysen av bilderböcker med flyktberättelser är bland annat hur flyktingar representeras, miljöer, berättartekniker och dylikt. Avslutningvis avrundar författaren för behovet att uppmuntra och utmana ett engagemang i de frågor som bilderböckerna bemöter ur ett pedagogiskt val där olika perspektiv kan lyftas fram. Såsom vilken historia berättas samt vilken historia saknas, och att kunna berika barnens kritiska tänkande (ibid).

Både Wanqvist (2016) och Dolan (2014) behandlar flykt ur olika perspektiv som tyder på komplexiteten och de mångsidiga aspekter som bilderböcker representerar, eftersom de kan analyseras på olika sätt och sammanhang. Något som även visas i Simonssons (2004) avhandling är hur bilder och text sätts i fokus och ger bilderböcker en bredare översyn. Avhandlingarna ger en inblick om hur flykt tematiseras och används för att kommunicera, något som vi använder som grund i vårt forskningsfält. Skillnaden i vårt arbete är att finna en förståelse för hur och på vilka sätt flykt framställs i samverkan mellan bild och text, samt hur olika perspektiv på flykt förmedlas i bilderböcker.

3. Teori

Här presenteras narratologi som teori samt begrepp som kommer att användas i analysen för att besvara frågor i koppling till vårt syfte. Inom vårt syfte vill vi kunna se hur bilderböckerna beskriver flykt i händelseförlopp, samt vilka perspektiv på flykt som förmedlas. Detta gör vi med hjälp av Nikolajevas analysredskap i böckerna *Bilderbokens pusselbitar* (2000) samt *Bilderbokens byggklossar* (2004:2007) och övergripande beskrivningar av narratologi med *The cambridge introduction to narrative* skriven av Abbott (2008). Narratologi är en litteraturvetenskaplig teori och metod för forskning om berättarkonsten. Med hjälp av teorin kan vi få svar på vad som berättas i historien och hur det berättas. Därav inleder vi genom att beskriva berättelsens olika delar för att senare kunna se hur text och bild samverkar i bilderböcker.

3.1 Narratologi

Nikolajeva (2004) beskriver narratologi som den litteraturvetenskapliga inriktningen vars studieobjekt är bland annat berättarteknik och textens uppbyggnad. Det är en textorienterad teori som har sitt ursprung i strukturalismens strikta indelning i binariteter, alltså motpoler som går djupare in på textens struktur. Abbott (2008) skriver att en berättelse inom narratologin definieras och uppdelas i två olika begrepp som kommer att behandlas under kommande rubriker, historia (händelseutveckling) och narrativ diskurs (förmedling). Narratologisk teori blir relevant i vår studie för analysen av bilderbokens olika delar som bidrar till att se förloppet, perspektivet samt texten och bildernas samverkan.

3.2 Berättelsens komponenter

Det finns två grundläggande aspekter i varje litterär text och det är: händelseförloppet som berättas (historia) och *hur* det berättas (narrativ diskurs), detta är de flesta teoretikerna i narratologi överens om, trots att de har kommit fram till olika modeller för analys av texter (Nikolajeva, 2000).

En narrativ text är den diskursiva förmedlingen i en historia (ett händelseförlopp) dominerad av en synvinkel som skapar en värld av samspel. Samspelet sker i förloppet mellan karaktärer som deltar i en följd av händelser som organiseras för att erbjuda och ge en känsla av verklighet. I en narratologisk analys ska helheten urskiljas för att visa hur de skapar specifika effekter (Abbott, 2008).

3.2.1 Historia

Att definiera begreppen historia och narrativ diskurs blir av stor vikt för att kunna analysera en berättande text (Abbott, 2008). Historien och berättelsebegreppet binds samman genom att historien omfattar berättelsens händelser och handlingar. Med historien menas alltså en kedja av situationer som tillsammans blir ett förlopp (ibid).

3.2.2 Narrativ diskurs

Den narrativa diskursen är till skillnad från historia hur innehållet framställs i ord och bild. Den narrativa diskursen innefattar hur de verbala resurserna förenar delar av berättelsen som indikerar rörelsen från en handling till en annan (Abbott, 2008).

3.3 Intrig

Intrig är enligt Nikolajeva (2004:2017) det som skapar spänning i diskursen, spänningen kan alltså vara en konflikt som blir grunden till en intrig. För att det ska uppstå en intrig måste händelserna finnas i en större kontext som finns i två separata händelser och kan tillsammans bygga en spänning och samband som berör konflikten. Sambandet som dessa händelser innefattar måste då ingå i en förändring som sker utifrån en temporal eller kausal länk (ibid). Att inte endast höja betydelsen som utgör handlingen, men att sätta fokus i hur de knyts samman (ibid). Spänningen skapas på grund av konflikten som leder till en upplösning, Nikolajeva (2004:2017) menar även att upplösningen inom barnlitteraturen brukar kräva ett lyckligt slut.

Inom intrigens utveckling påstår Nikolajeva (2004) att händelsernas skildring blir grundläggande för intrigens utveckling, det vill säga att vi ställer högre krav på *kausalitet* (orsak-verkan) och intentionalitet i bilderboken. Således är det nödvändigt att författarna äger en stor kompetens för att koppla ihop berättelsen (ibid). Inom barnlitteraturen menar

Nikolajeva (2004) att händelsernas koppling till varandra är av stor vikt, speciellt eftersom att barn ofta ställer frågan “varför?” vilket tyder på ett större krav på kausalitet.

Vidare förklarar Nikolajeva (2004) hur en intrig kan innefatta olika sorters konflikter som kan öka förståelse inför vad intrigen kan innefatta. De olika konflikterna kan sammanträffa i samma text där historien bemöter olika motgångar eller situationer som uppstår. Nedan beskrivs kortfattat de olika typer av konflikter som Nikolajeva (2004) benämner:

Konflikt person mot person är den enklaste intrigen för barn att förstå, eftersom att det är sådana konflikter barnen möter tidigare i livet. Det finns ofta motstånd i någon form av motsättning som huvudkaraktären kan bemöta.

Konflikt av typen person mot samhället innebär att personer möter sociala konventioner som hindrar dem att nå fram till målet eller tvingar dem att göra ett moraliskt val. Detta leder till att huvudkaraktären måste anpassa sig till beteendenormer och de rådande reglerna.

Konflikt i en person-mot-naturen här konfronteras personer av naturkatastrofer i en kamp för överlevnad. En sådan konflikt kännetecknas av grundläggande element, som att överleva.

Konflikt person mot sig själv skildrar en inre strid, ett moraliskt val eller dilemma. Övervägande av egna privata mål, strider mellan egna tankar som kan löpa genom textens olika nivåer.

3.4 Berättande och berättandets perspektiv

Nikolajeva (2000) betonar att det mest logiska inom berättandets kommunikationskedja är att vi tänker att bakom varje historia finns en berättare, alltså någon som berättar historien för oss. Det vill säga någon som förmedlar och ger en synvinkel i en historia. Vilket leder till att förstå att det finns olika diskursiva berättelse perspektiven som presenteras nedan.

Inom berättelse perspektivet nämner Nikolajeva (2000) *personligt och opersonligt* berättande vilket är de två grundläggande sätt att använda sig utav i berättandet.

Opersonligt berättande beskrivs i fyra olika typer som benämns som allvetande, begränsad allvetare, objektiv- och introspektiv berättande (ibid).

Det första begreppet är *allvetande* vilket kännetecknar en berättare som säger sig "veta allting", även personens tankar. En allvetande berättare är också *allnärvarande*, vilket betyder att berättaren vet vad som pågår på olika ställen samtidigt (ibid).

Nästa typ av opersonligt berättande som Nikolajeva (2000) nämner är den *begränsade allvetare*, en berättare som vet mer än vad någon annan i berättelsen, men inte allt och lika övergripande som en allnärvarande utan följer endast några centrala personers förehavande.

Objektiv som även kallas dramatisk, är en berättare som vet mer än någon annan i berättelsen och är i viss mån som den allnärvarande, skillnaden är att den objektiva berättaren inte kan gå in i personens tankar. Det dramatiska syftar på berättandet i drama, alltså att man ser vad personerna gör, hör vad de säger men vet inte vad de tänker. *Introspektiv* är en berättare som endast vet vad en av personerna vet, gör, tänker och känner (ibid).

Inom det personliga berättandet beskriver Nikolajeva (2000) till skillnad från det opersonliga berättandet bara i två typer, det första är *simultan* vilket beskrivs som jagberättare, som berättar allt eftersom händelserna utspelar sig. Den andra typen är *retrospektiv* som också är jagberättare men som berättar allt i efterhand. Nikolajeva (2000) nämner att om jagberättaren är ett barn innebär det en limiterad livsvisdom, en bristande förmåga i konsekvenstänkande och övervägande av egen handling såväl som ett begränsat språk och ordförråd. Nikolajeva (2000) förklarar berättarperspektivet som en del av synvinkel eller perspektiv som kan skapa diskussioner mellan den visuella och verbala kommunikationen. Nikolajeva (2000) påstår att bilderbokens berättarröst och synvinkel hjälper att klarlägga hur bokens barnsyn karaktäriseras.

3.5 Synvinkel

Nikolajeva (2004:2017) redogör för begreppet synvinkel genom att dela upp det i tre kategorier som hon benämner som *bokstavlig*, *konceptions-* och *intressevinkel*. Synvinkeln blir det som den medvetna läsaren upplever genom de insatser som uppstår genom händelsens berättelse som läsaren får ta del i och uppleva (ibid). Nikolajeva (2004:2017) beskriver att genom att tillämpa olika synvinklar eller perspektiv kan en författare variera sin berättarteknik detta förutom att använda en berättarröst. Inom synvinklarna skriver

Nikolajevna (2004:2017) hur de kan vara präglade av vuxnas värld tillsammans med värderingar som kan ta avstamp i den narrativa diskursens synvinkel. Därav blir det ett vuxenperspektiv och på samma sätt skapas en barnperspektiv när det blir en bokstavlig synvinkel.

Det förstnämnda är *bokstavlig* eller *perceptions synvinkel*, Nikolajeva (2004:2017) menar att i textens fiktiva värld kan läsaren se händelserna beskrivna från en viss bestämd position. Denna position kan kopplas samman med en opersonlig berättare eftersom den ibland sammanfaller med en *jagberättare* och kan även förknippas med fler än en karaktär (ibid).

Den andra betydelsen benämner Nikolajeva (2004:2017) som *konceptions-, överförd- eller ideologisk-vinkel*, detta innebär att läsaren tillåts ta del av åsikter och tankar och därmed inte bara ser händelserna ur ett viss perspektiv, vilket främst företräder genom berättaren och blir av intresse i barnlitteraturen.

Den tredje och sista definieras som *intressevinkel* vilket innebär att händelserna i bilderboken vill presentera handlingen i en viss belysning, de är manipulerande i någons syfte för att åstadkomma en viss händelse, den diskursiva texten ändras till den önskade vinkeln.

De stora variationsmöjligheterna inom bilderböcker uppstår genom synvinklarna, som enligt Nikolajeva (2004:2017) tillåter en manipulering av tolkningar samt användning, då de vuxnas värderingar kan präglade de yngsta mottagarna.

3.6 Ikonotext

Genom Nikolajevas bok *Bilderbokens pusselbitar* (2000) presenterar hon redskap för att analysera bilderböcker, något som hon väljer att benämna som *ikonotext*. Ikonotext beskrivs som samspelet mellan ord och bilder. Nikolajeva (ibid) framhåller också hur syntesen som varje bok består av kan innebära olika sorts djup på olika plan i hur samspel förekommer, därav blir termen "ikonotext" ett begrepp med olika aspekter.

Bilderboken blir i detta fall enligt Nikolajeva (2000) en sammansättning av hur verbala och visuella kommunikationsnivåer blir vad hon beskriver som ett syntetiskt medium. Det vill säga två konstellationer som tillsammans kan komplementera varandra.

Begreppet ikonotext blir relevant när det talas om hur det ikoniska och konventionella tecken samverkar i bilderböckers kommunikation och skapar skillnader mellan “att visa” (bilder/tecken) och “att berätta” (det verbala/texten) (Nikolajeva, 2000).

3.7 Kontrapunkt & förstärkning

Inom bilderböckers taxonomi beskriver Nikolajeva (2004:2017) begreppet kontrapunkt och förstärkning, som handlar om förhållandet av det verbala och visuella. Kontrapunkt sker när bilder och text motsäger varandra i samverkan, något som kan skapa en viss stämning för läsaren. Som till exempel skapa en kontrast av texten som kan komplementera händelseförloppet. Dock kan också texter förlora betydelse när det inte finns bilder som *förstärker* och lyfter fram något som kan komplettera texten och bilda en helhet, vilket visar hur starkt bunden texten är av bilderna (ibid). Förstärkning sker när bilder berikar texten och skapar en estetisk helhet som med hjälp av bilder, skapar en stämning och kan nå olika önskvärda effekter (ibid).

Vidare beskriver Nikolajeva (2000) hur bild och text som kan berätta två olika historier, motsägelsen bygger på två olika synvinklar, det verbala och det visuella. Det verbala eller bilden kan vara begränsad, texten kan till exempel vara begriplig men poänglös utan bilder. Sammanfattningsvis kan en bilderboks ironi och humor gå förlorat, om inte bilder förgyller den estetiska helheten. Om endast texten skulle läsas i en bilderbok som har en kontrapunkt så skulle poängen förloras, samtidigt som bilder i sin tur kan berätta mer än texten och läsarens tankar kan bli bekräftade i bilderna. Bilderna i bilderboken kan också vara mycket detaljrika och berätta mycket mer än vad texten i sig gör. Det kan även innebära att bilderna och texten berättar olika historier (ibid).

3.7.1 Luckor

Inom läsarens spektrum finns det även något som Nikolajeva (2000) benämner som *luckor* vilket kommer utifrån receptionsetetikens teoribildning. Dessa luckor uppstår mellan bilder och ord som kan finnas med i bilderböcker av medvetet val för att ge betraktaren en möjlighet att kunna fylla i med egna erfarenheter och lärdomar. Det verbala och det visuella kan därmed *komplettera* varandra som Nikolajeva (2000) menar blir ett kompletterande

förhållande som fyller varandras luckor, på samma sätt kan ett *symmetriskt* förhållande uppstå genom att både orden och bilderna är identiska.

Hur många luckor som lämnas mellan bild och text blir ett redskap för att analysera hur boken kan bli rimlig eller skapa erfarenheter med hjälp av en vuxen (ibid).

3.8 Sammanfattning av de teoretiska analysredskapen

De ovannämnda begrepp som är berättelsens komponenter, intrig, berättandets perspektiv, synvinkel, ikonotext, kontrapunkt och förstärkning blir det grundläggande inom narratologi som ett teoretiskt perspektiv, vilket kommer att ligga till grund och användas som teoretiskt verktyg och metod i analysen som skildras genom att analysera berättelsernas beståndsdelar kan vi se hur flykt berättas fram på olika sätt och med olika tolkningsmöjligheter.

4. Metod och material

Narratologin producerar teoretiska modeller för vad en berättande text är, och för hur berättande texter kan läsas och bearbetas. På grund av detta är vårt metodkapitel kortare än vårt teorikapitel. I detta kapitlet presenterar vi vårt material och förbereder inför analysen genom att beskriva hur vi har läst bilderböckerna. Under kommande rubriker i metodkapitlet presenteras även avgränsning, tillvägagångssätt och urval av de valda bilderböckerna.

4.1 Val av bilderböcker

Inledningsvis tog vi kontakt med Stadsbiblioteket i Malmö stad och fick söka i deras egna katalog efter ämnesord (krig, flykt och flyktingar) och begränsa dessa till bilderböcker. Eftersom vi letade efter ett bredare perspektiv av hur många bilderböcker det finns i Sverige blev vi hänvisade att kontakta det Svenska Barnboksinstitutet som hanterar barnböcker i Sverige.

Barnboksinstitutet hänvisade oss till deras bibliotekskatalog ELSA under kategorin barnböcker för att få tillgång till barnlitteraturen, samt att söka i Libris under en utökad sökning med barn- och ungdom som material/materialtyper. De berättade även att från cirka år 2002 finns ämnesord för alla utgivna böcker i Sverige. Innan 2002 fanns bara sporadiska ämnesord. Därför är det svårt att få en överblick av hur stor utgivningen har varit bakåt. Barnboksinstitutet förklarade även hur böcker om flykt och krig ökat vid den stora flyktingkatastrofen och krig i världen, särskilt om det berör Sverige. Vi valde att använda Libris som söktjänst eftersom det är det svenska bibliotekens gemensamma katalog som uppdateras dagligen (<http://libris.kb.se/>).

Libris visade under genre bilderbok och sökord "*flykt*" 17 böcker från 2016, 4 böcker 2017 och 9 böcker 2018. Under sökord "*krig*" visade 10 böcker under 2016, 7 böcker 2017 och 9 böcker 2018, sökord "*flyktingar*" 15 böcker 2016, 5 böcker 2017 och 4 böcker 2018.

4.2 Presentation av de fyra utvalda bilderböcker

Efter sökningen av bilderböcker inom det begränsade området flykt, gjordes mer specifika sorteringar. Därefter gjorde vi ytterligare ett urval på fyra böcker som behandlar olika förlopp av flykt som blir av betydelse för vår studie. De bilderböcker vi har valt som empiri inför vår analys kommer att presenteras nedan:

Åka buss (Wallnäs & Ruta, 2016) handlar om en familj som gestaltas av katter. Familjen befinner sig i ett varmt land där ljud som "kadong-kadong-kadunk" och oro fyller gatorna. Familjen blir själva drabbade och deras hus får ett hål i taket av en oförklarlig anledning. Familjen bestämmer sig för att fly, dock blir pappan kvar eftersom han får fixa hålet som finns i taket. Genom boken följer vi bussresan som barnet och mamman får uppleva, där längtan, oro och förväntan skildras.

Pudlar och pommes (Lindenbaum, 2016) handlar om tre hundar som bor på en ö där de äter potatis och badar i poolen. Plötsligt börjar resurserna på ön, såsom vatten och potatisar ta slut. Hundarna inser att de måste fly och hitta ett nytt hem. Motgångar som hundarna bemöter genom flykten får dem att känna hopplöshet, tills de blir bemötta av ett nytt samhälle som ropar in dem till deras ö. Det nya samhället som välkomnar dem består av pudlar som äter pommes, något som blir nytt för hundarna. Pommes är dock inte det enda nya de får bemöta och anpassa sig till, att sova utan pyjamas och i tält blir bland annat en ny del av verkligheten.

Fyra fötter, två sandaler (Williams, Mohammad och Chayka, 2016) handlar om livet i ett flyktingläger i Pakistan i väntan på säkerhet och ett nytt hem. Historien börjar med en utdelning av kläder från en lastbil, en flicka vid namn Lina får tag på en gul sandal bland folkmassan som samlats inför utdelningen. Lina får syn på en flicka, yngre än henne, som håller i den andra sandalen som tillhör den hon nu håller i. Första kontakten mellan flickorna sker inte förrän de träffas igen dagen efter. Båda två med varsin sandal på foten, Lina interagerar först och lämnar sandalen till den yngre flickan som berättar att hennes namn är Feroza. Samtidigt som Lina lämnar över sandalen säger hon "Farmor säger att det är dumt att bara ha en". Flickorna skapar då ett system för att dela paret varannan dag. Flickornas

relation växer medan de delar med sig av varandras drömmar om att komma till sina nya hem. Väntan på ett nytt hem blir grunden för vänskapsrelationen.

Flykten (Sanna, 2016)

Handlar om en mamma som flyr med sina två barn eftersom att kriget nu har kommit till deras stad. Kriget presenteras ganska tidigt i boken eftersom kriget tog pappans liv. Historien blir berättad av ett barn i familjen, men det beskrivs aldrig vem av barnen som berättar den. Flykten beskrivs i texten och illustreras av stämmingsfulla bilder som projicerar den farliga resan som ska leda dem till en säker plats. Familjen tar farväl av det de hade kvar och lämnar det bakom sig. Kommer familjen någonsin komma fram?

4.3 Tillvägagångssätt

Målet med denna uppsats är att analysera de fyra valda bilderböckerna och att kunna få en bild om hur bilderböcker kommunicerar och framställer flykt. Nedan kommer vi att presentera och förklara hur vi valt att dela upp analysen utifrån tre olika rubriker. I analysen ägnar vi oss åt en bok i taget och behandlar varje bok genom följande punkter: *flykt som förlopp*, *perspektiv på flykten* och *bilden av flykten*.

Under rubriken *flykt som förlopp* analyseras vad som berättas i historien med utgångspunkt i begreppen, intrig samt konfliktyper i intrigen. Med syfte att kunna se hur bilderböckerna hanterar flykt genom händelseutvecklingen. För att senare kunna gå in på *perspektiv på flykten* där fokus ligger på att se hur det berättas genom berättarperspektivet och synvinkel. Sist kommer vi att analysera bilderböckerna som helhet där både text och bild sätts i kontext till varandra för att synliggöra *bilden av flykten* med hjälp av begreppen kontrapunkt och förstärkning samt ikonotext.

För att få en bredare insikt och inblick på böckernas innehåll (både text och bild) har vi båda läst det separat, för att få en egen uppfattning. Därefter har vi valt att läsa böckerna för varandra och diskutera våra tolkningar. Vidare beskriver Nikolajeva (2000) läran om hur bilderböcker kan tolkas med begreppet hermeneutik. *Hermeneutiska cirkel* är hur tolkningen går tillväga, genom att först se helheten och sedan fortsätta med detaljer, för att senare gå tillbaka till helheten återigen men, med en bättre förståelse. Något som kan göras om och om igen genom den narratologiska analysen som blir grunden till våra tolkningar. Bilderbokens

kontext i den hermeneutiska cirkeln görs i hur både texten och bilder gör att läsaren svajar mellan det språkliga och bildliga. Vilket i sin tur gör att förståelsen och uppfattningarna vidgas och fördjupas. Den hermeneutiska cirkeln används för att kunna tolka bilderna i språkligt sammanhang. Detta görs med syfte att förstå hur bilderboken kommunicerar, och vad den kommunicerar (ibid).

Att ha en förståelse om vad en tolkning innebär är enligt Alvehus (2013) kritiskt ur en kvalitativt forskningsaspekt. Eftersom vi som uttolkare inte "bara" skall tolka, utan bidra till en mer generell förståelse i forskningsfältet, att utöka tolkningsrepertoar som vetenskapen har tillgänglig. Alltså att kunna knyta teori till det valda problemet, som i detta fall blir hur flykt förmedlas och mottages genom bilderböckernas förlopp.

5. Analys och resultat

Nedan analyseras bilderböckerna var och en för sig och är uppdelade i tre olika rubriker: *flykten som förlopp*, *perspektiv på flykten* och *bilden av flykten*. I analysen använder vi oss utav den litteraturvetenskapliga teorin narratologi, där studieobjektet begränsas i textens uppbyggnad och berättarteknik. Eftersom bilderböckerna redan har blivit presenterade, kommer vi att analysera dem utan att ge ytterligare referat. Avslutningsvis kommer en sammanfattande analys av alla bilderböcker där vi svarar på våra frågeställningar om hur flykt skildras som förlopp samt vilket perspektiv som förmedlas i bilderböckerna.

5.1 Pudlar och pomes

Flykten som förlopp

Flykten blir svaret till det som problematiseras genom att historien berättar hur deras nuvarande situation ser ut genom att det beskrivs hur resurser börjar ta slut. Flykten blir för första gången refererad till genom att det framgår hur de måste resa för att hitta ett nytt ställe att leva på.

Intrigen påbörjas redan när det uppstår en konflikt av typ person-mot-natur i hundarnas kamp för överlevnad, då deras nuvarande ö sätter dem i en situation där de inte får något annat val än att fly. Denna typ av konflikt väcker känslor om hur naturkatastrofer kan påverka individer i deras vardagsliv. Intrigens utveckling fortsätter med att en intention i dialogen mellan hundarna som blir avgörande för beslutet att fly. Dialogen blir, som Nikolajeva (2004) menar, en skildring i händelserna som blir grundläggande eftersom den inte lämnar någon plats för frågan "varför" som vanligtvis uppstår bland barn när man läser bilderböcker. Konflikten skapar en spänning mellan hundarna som leder till en upplösning, vilket blir att besluta sig för att åka iväg. Händelsernas koppling till varandra blir i detta fall tydligt genom dialogen och lämnar utrymme för stark kausalitet:

- Vi måste resa nu. Säger Ullis. Det finns väl nåt annat ställe. Där kan vi gräva en ny pool och fixa potatis.
- Åh va jobbigt! Säger Ludde och Katta.
- Jaha! Vill ni svälta ihjäl då? Nä, det vill dom ju inte.

Historien fortsätter med att hundarna ger sig iväg, men deras husdjur blir kvarlämnad. Något som också blir en motgång som de får bemöta och lösa genom att resonera om hur båten sjunker i fall husdjuret skulle följa med, och diskuterar möjligheten att hämta husdjuret efter att de hittat ett nytt land. Intrigen som uppstår under förloppet ändrar konflikttypen till person mot sig själv och ökar en förståelse om hur ett moraliskt val och övervägande utvecklas. Nästa händelse är hur hundarna återvänder för att hämta husdjuret, som får åka med ändå. Genom flyktens förlopp, som sker genom båtresan för att hitta en ny ö, fortsätter spänningen som skapar och strukturerar händelser som berör konflikten genom att framhäva hur lång tid de spenderar till havs, där även hundarnas välmående försämras genom handlingsförloppet eftersom maten börjar ta slut.

Det sker en förändring i flykten när en ny strand börjar synas i sikte och hundarna blir bemötta av ett nytt samhälle som består av pudlar som äter pomes. Historiens intrig ändrar återigen riktning när flykten är över och fokuserar istället på konflikt av typen person mot samhället, där hundarna får anpassa sig till det nya samhället som består av pudlar och deras normer samt nya levnadsvillkor. Där även nya dynamiker träder fram genom att det skapas en friktion mellan pudlarna om hur de ska bemöta och välkomna de nya hundarna som har anlånt till deras land. Konflikttypen blir av person mot person, där huvudkaraktärerna (hundarna) blir bemötta av en motsättning där pudlarna har svårt att vara överens om hur mycket de ska dela med sig av det de har. Denna typ av konflikt blir som Nikolajeva (2004) menar en enkel igenkänning för barn, eftersom den liknar konflikter barnen upplever i sin vardag. Mottagandet av hundarna och anpassningen till det nya "samhället" blir avslutning till bokens händelseförlopp.

Hundarnas mål var att hitta ett nytt land som hade potatis, pool och möjligtvis smågodis. Istället finns det pomes, pudlarna vet ej vad en pool är och det finns inget smågodis. Konflikterna upplöses genom att pudlarna och hundarna håller dialoger där båda motparter är villiga att samarbeta och anpassa sig för att kunna ha en samexistens.

Perspektiv på flykten

I boken *Pudlar och pomes* är berättarens röst opersonlig och kan kännetecknas som allvetande. Genom bokens första sidor beskriver berättaren landet och presenterar hundarnas namn samt påstår hur "det är kanonbra nästan jämt". Den narrativa diskursen finns genom berättarrösten, men även i dialoger mellan karaktärerna som gör att uppfattningen och

riktningen som den skapar ingår i en perceptions vinkel, som blir väldigt bokstavlig och bidrar till att händelserna kan ses ur deras position. Alltså är berättaren allvetande men karaktärerna ger perspektiv.

Berättarrösten låter oss som läsare få en inblick om vad hundarna kommer fram i deras beslut och hur de resonerar, detta ser vi även under samma dialog som citerades under tidigare rubrik:

- Vi måste resa nu. Säger Ullis. Det finns väl nåt annat ställe. Där kan vi gräva en ny pool och fixa potatis.
- Åh va jobbigt! Säger Ludde och Katta.
- Jaha! Vill ni svälta ihjäl då?
- Nä, det vill dom ju inte.

Sista meningen blir en berättarteknik som genom berättarrösten ger oss en synvinkel om deras rådande situation. Det uttrycker alltså övertygelser som rösten i berättelsen talar om.

Hur den allvetande kännetecknas genom den narrativa diskursen varierar genom berättelsens olika handlingar, hur den berättas kan alltså påverka vad läsaren upplever. Inom berättartekniken som används i den narrativa diskursen finns det även en ideologisk vinkel där läsaren får ta del av händelser utifrån ett visst perspektiv, som i detta fall framträder exempelvis i beskrivningar av pudlarna som bor i landet, där berättarrösten benämner pudlar som "snälla pudlar" förutom den pudeln som ifrågasätter hur mycket de ska dela med sig, då den benämns som den "elaka pudeln". Vilket tyder på att den narrativa diskursen inte bara ger oss en bokstavlig synvinkel utan även en bedömning. Berättaren kan i detta fall tolkas ha ett vuxenperspektiv som berättar om och sätter en värdering i beteckningen.

Bilden av flykten

För att kunna analysera helheten som *Pudlar och pommes* förmedlar inom området flykt analyserar vi vilka sammanhang ikonotexten skapar med hjälp av bild och text. För att hänvisa till bilderna och texten väljer vi att paginera bilderboken, första sidan blir den där berättelsen startar.

Genom första och andra sidan illustreras ön uppifrån, som speglar textens ljusa och positiva beskrivning av hur de har det i sitt land.

Det som berättas och vad som visas samverkar genom sidan tre och fyra, då berättelsen uppmärksammar hur resurserna på ön börjar ta slut. Bilden förstärker och kompletterar händelseförloppet genom att visa det som berättas, exempelvis "[...]solen skiner

så maskarna torkar” blir illustrerad av en mask som ligger och ryker på marken. Bilderna av hur torkan och resurser börjar ta slut på ön följer textens beskrivningar genom sida fyra till sju. Bilderna skapar en stämning som kan tolkas vara hopplös, eftersom allt som gjorde deras land till “kanonbra” finns inte längre. Texten som följer på sida åtta hör ihop med bilderna på sidan sju, dialogen i texten där hundarna resonerar och tar hänsyn till hur situationen ser ut och föreslår att de måste “resa” för att hitta ett nytt land där det finns resurser såsom mat och dylikt, som blir nödvändigt för att överleva. Bilden i detta sammanhang berättar inte samma historia som texten, eftersom bilden i detta fall endast förgyller den estetiska helheten. Historien som berättas i bilderna är den bakomliggande orsaken till flykten, men att flykten ska ske går förlorat utan textens samverkan.

5.2 Åka buss

Flykten som förlopp

Konflikten i bilderboken presenteras tidigt genom första sidan då berättaren redan befinner sig på en buss inför en lång resa. Spänningen som uppstår genom förloppet är hur flykten påverkar barnets liv genom längtan efter att återförenas med sin pappa och alla nya intryck som barnet får bemöta på vägen. Sambandet som händelserna innefattar en kausalt länk som följd av huvudkaraktären som är ett barn (som representeras av en katt, som alla andra karaktärer i bilderboken) som åker iväg på en lång bussfärd med sin mamma och sitt gosdjur som beskrivs luktar farmor, men farmor följer inte med på resan. Även pappan blir kvar och det beskrivs som att han ska laga alla hålen i taket. Medans bilderna kan tolkas och sättas i sammanhang för att framhäva den underliggande faktorn vilket knyter samman handlingen och höjer betydelsen som berör konflikten, som i detta fall blir något som vi tolkar är krig, vilket aldrig nämns i texten.

Vilken sorts konflikt som inträffar genom bilderbokens intriger blir däremot otydligt eftersom texten aldrig uttrycker en konflikt som måste upplösas. Däremot ser vi händelseförloppet som en del av intrigen där spänningen kan tänkas vara person mot sig själv. Eftersom att barnet för en inre strid mot sig själv, där längtan för en återförening med sin pappa är i fokus. Dock har bilderboken ett lyckligt slut, eftersom pappan återförenas med barnet under bokens sista sida.

Perspektiv på flykten

Berättarrösten som används i bilderboken genomför ett personligt berättande och ingår i två typer som bryts efter halva bokens förlopp. Det första är retrospektiv, där jagberättaren, alltså barnet, berättar historien efter det har utspelat sig - “vi åkte över de brandgula bergen. Det blev mörkt och ljust och sedan mörkt igen”.

Den andra rösten är simultan och uppstår efter andra halvan av bilderboken eftersom flykt förloppet beskrivs retrospektivt, där berättarrösten (barnet) uttrycker sig i nutid och berättar allt eftersom händelserna utspelar sig - “Nu är våren här. Snön smälter mot rutan [...]”. Perspektiven på den narrativa diskursen om flykten kan tolkas vara begränsad vilket kan bero på att berättarrösten talar ur ett barnperspektiv, som enligt Nikolajeva (2004) gör handlingen ofullständig som till exempel i första sidan av berättelsen när barnet beskriver hur dagen såg ut: “En dag tog sommaren slut. Regnet trummade mot rutan. Det var varmt och fullt av folk. Kadong-kadong-kadunk”. Flykten blir en lång resa ur berättandets perspektiv (barnet), en lång resa som når sitt mål även om längtan efter sin pappa fortsätter. Kriget fortsätter och flykten påverkar kattens liv, exempelvis när katten sitter på en bänk med sin mamma i en snöig miljö och läser ett brev från sin pappa “Igår fick vi brev från pappa. ‘Bussarna har slutat gå. Alla tåg är sönder. Men hålen har jag lagat””.

Bilden av flykten

Boken *Åka buss* är en bilderbok där läsarens ålder och erfarenheter kan tänkas spela roll då texten i sig aldrig direkt nämner kriget eller varför de flyr. Det är bilderna som talar om vilken slags bussfärd det handlar om. Ikonotexten i detta fall skapar en skillnad mellan bilder och det verbala vilket kan leda till att de olika nivåerna förmedlar olika berättelser.

Bilderboken har inga numrerade sidor istället väljer vi att paginera den, första sidan startar där berättelsen börjar.

På första och andra sidan i boken kan vi genom bilderna förstå att det är något kaotiskt som pågår och illustreras med dystra färger, samt familjer som håller i resväskor och skyndar sig för att hinna med bussen därifrån. I bakgrunden visar bilden illustrationer av lågor på marken och stridsflygplan som flyger över staden. Bilderna är detaljrika och visar en självständig berättelse som förstärks och skapar stämning tillsammans med texten, texten kan dock mista viktiga händelser i detaljer från bilderna såsom att de just åker buss och att det

finns stridsflygplan. Däremot berättar texten att de ska på en lång resa, långt bort. Något som också skulle gå förlorat om endast bilderna i bilderboken skulle tolkas.

Bilderna på sida tre och fyra illustrerar hur pappan blir kvar vid huset stående på en stege vid taket. Texten talar om att pappan stannar hemma för det är många hål att laga, samt hur mamman berättar för barnet att pappa kommer sen. Texten beskriver även hur barnet noterar att mamman inte låter som vanligt, “inte som under lampan i sängen och inte heller som vid bordet när dom åt mat”. Bilderna på sida fyra och fem kan vi även se illustrationer på flygplan som flyger över bussen som mamman och barnet åker i, samt en vuxen i uniform som står och håller ett vapen.

Vidare på sida fem följs bilderna utav stridsvagnar, och ytterligare vuxna i uniform med vapen. På sida sex syns bussen som åker genom en väg som sträcker sig genom sida fem och sex. I illustrationen på sidan sex kan man se att barnet sitter längst bak i bussen och tittar ut genom fönstret, texten beskriver det barnet tänker och känner såsom hur deras magar mullrar och hen fokuserar på “tussar av moln” som ligger överallt på marken. Här är bilden återigen detaljrik och bidrar till en djupare förståelse än vad texten gör, eller rättare sagt, berättar två olika historier. Bilden avspeglar verkligheten och texten är barnets inre tankar. Texten och bildens samverkan komplementerar händelseförloppet, genom att berika texten och bilda en helhet som fyller varandras luckor.

5.3 Flykten

Flykten som förlopp

Bokens historia inleds med hur familjens situation ser ut för att senare presentera händelsen som förändrar deras liv, krigsutbrottet. Barnen får ta del av idén att fly redan från början när mammans väninna berättar hur det har funnits andra människor som har lämnat sina hem. Barnen i berättelsen fortsätter konversationen med följdfrågor om vart landet ligger och vad det är för plats, “det är en säker plats” är svaret de får från mamman. Spänningen växer i en konflikt av typ person mot sig själv där inre strider och övervägande av egna privata mål och funderingar präglar historiens handling.

Den övergripande intrigen som får utlopp genom bilderboken kan vi förstå har sin grunden i en konflikt typ person mot natur, eftersom att det grundläggande elementet är att överleva samt en kamp som har sin utgångspunkt i person mot samhälle, där landsgränser blir

motgångar. Familjen blir tvungna att lämna sitt hem och nuvarande land på grund av krigsutbrottet. Konfliktyper i denna bilderbok kombinerar flera intriger med varandra som drivs framåt genom olika kontraster. Vissa intriger får en upplösning, exempelvis konflikten person mot samhälle och person mot person, som uppstår när familjen kommer fram till en mur som hindrar dem från att komma över gränsen till ett annat land samt en vakt som jagar dem vid gränsen och därmed hindrar familjen från att nå sitt mål. Konflikterna upplöses när mamman betalar en man som kan smyga dem över gränsen. Däremot blir den övergripande historien i detta fall att flykten fortskrider genom hela boken, då vi inte får ta del av upplösningen som skulle vara när de når sitt slutliga mål. Istället avslutas konflikten i inre tankar om hur flykten innebär att passera fler gränser och fara, vilket avslutas i ett öppet slut, genom att barnet berättar:

Vi reser i ännu flera dagar och ännu flera nätter. Vi passerar många gränser. Från tåget tittar jag upp på fåglarna. De flyttar precis som vi. Och deras resa är också väldigt lång, men de behöver inte passera några gränser. Jag hoppas att vi också ska hitta ett nytt hem, precis som fåglarna. Ett hem där vi kan känna oss trygga. Så att vi kan börja om på nytt.

Perspektiv på flykten

Boken *Flykten* är skriven ur ett barnperspektiv, vilket framkommer eftersom den narrativa diskursen har en bokstavlig synvinkel genom berättarrösten (barnet) - ”vi vill inte åka, men mamma säger att det kommer bli som ett stort äventyr [...]”.

I de första åtta sidorna i boken går berättarrösten under det personliga berättarperspektivet jagberättare, närmare bestämt retrospektivt då en av barnen berättar händelserna efter att de har utspelat sig - ”Och en dag tog kriget min pappa”. Berättarrösten drar över paralleller till det nutida, exempel visas i kursiv - “Jag bodde med min familj i en stad nära havet, varje sommar brukade vi åka till stranden på helgerna. *Men nu gör vi aldrig det längre*, förra året hände det något som ändrade våra liv för alltid”.

På resten av de följande sidorna övergår jagberättandet till simultant då berättandet sker i nutid. Vilket kan tänkas påverka förloppet genom att visa en tillbakablick för hur flykten har gått tillväga och det familjen har gått igenom, för att senare fokusera och utveckla flykt som en lång process.

Bilden av flykten

Familjen illustreras med bilder under bilderbokens första och andra sida, där det visas att familjen består av två barn, en flicka och en pojke samt en mamma och pappa. Bilden hör ihop med texten där barnet berättar hur familjen bodde i en stad nära havet och hur familjen brukade besöka stranden. Texten låter läsaren förstå att något kommer hända när författaren skriver "förra året hände det något som ändade våra liv för alltid..." I bilden som hör till texten illustreras havet svart, som även syns i nästa bild där det svarta havet går över sidorna och formar händer som jagar familjen. Som följd fortsätter texten "Kriget kom. Det började hända hemska saker runt omkring oss varje dag. Snart var det kaos överallt".

Under nästa sida är bakgrunden svart över två sidor med endast ett fåtal objekt som flyter i "vattnet", den enda texten som finns är en mening där barnet berättar att kriget har tagit barnens pappa. Boken fortsätter att illustrera mörka silhuetter som ska föreställa händer som omringar familjen som nu består av en mamma och två barn, men visar även något som ska föreställa en bildram med en bild i ljusa färger där hela familjen är tillsammans. Förhållandet mellan det visuella och det verbala under ikonotexten kompletterar händelseförloppet genom att förstärka samt lyfta texten och bilda en stämningsfull helhet. Däremot blir bilderna beroende av texten för att skapa den fullständiga berättelsen.

Sida 24 innehåller en kontrapunkt, då det visuella och verbala motsäger varandra. Bilden illustreras av att mamman sitter med sina två barn i knäet och gråter, medans texten berättar "Men mamma är med oss och hon är aldrig rädd. Vi blundar, och till slut somnar vi". Därmed berättar bilden och texten två olika historier beroende på vilken synvinkel läsaren väljer att fokusera på. Dessa luckor kan ge barn en möjlighet att analysera och skapa kännedom med en vuxens stöd.

Resan (flykten) illustreras i bilder med föränderlig miljö och omständigheter. Texten är kort och skapar en känsla av tidlöshet, där resan varar i "flera dagar". Under sidorna 19-20 innehåller det igen mörka färger och illustrationer, höga träd och familjen i miniatyr, som skapar en känsla av hopplöshet, i texten berättas det hur det är finns en enorm mur som gränsar till den fortsatta destinationen. Läsaren får uppleva händelserna genom den bokstavliga synvinkel ur barnets position.

5.4 Fyra fötter, två sandaler

Flykten som förlopp

Hur flykten träder fram inom denna bilderbok presenteras redan vid bokens första sidan. Termen som först berättar vad som händer i historien är “läger” där Lina befinner sig barfota, parallellt med en händelse som i detta fall är folkmassor som försöker trängas för att nå fram till lastbilen som delar ut begagnade kläder. Spänningsfältet fortsätter på nästa sida när Lina får tag på en gul sandal. Det som vidare berättas är att Lina inte har haft skor under två år, vi får även reda på hennes ålder, 10 år. Vidare fortsätter historien om hur Lina träffar Feroza, en “mindre” flicka som håller i den andra sandalen. Historien låter oss även få kunskap om deras första ordväxling mellan varandra, vilket leder till att vi förstår att de talar ett annat språk när de säger hälsningsfrasen “As-salaam alaykum” vilket texten förklarar betyder “fred vare med dig”. Bilderbokens text fortsätter med att berätta hur Ferozas fötter är svullna och spruckna, “precis som Linas när hon först kom till lägret”. Intrigen som finns i lägrets kontext bygger på ett samband mellan Lina och Feroza, där båda två går barfota, men plötsligt har de varsin udda sandal och en ny situation som uppstår. Under flickornas första möte försvinner Feroza efter att bara ha sagt hej. Under kommande sidor växer intrigen i historien genom konflikt i *person mot sig själv*, när ett moraliskt val skildrar flickornas inre strider som kretsar kring hur de båda två överväger och försöker reda ut dilemman (vem ska behålla paret eller hur ska de dela upp det) om att göra det rätta valet. Något som har en upplösning väldigt snabbt, eftersom båda två kunde kompromissa för att hitta en lösning.

Flyktens förlopp berättas utifrån ett moment som utspelar sig på lägret, något som framkommer genom bilderbokens gång. Texten berättar för oss att Linas gamla skor blev förstörda när hon gick hela vägen från Afghanistan till lägret i Pakistan. Hur tydligt bilderbokens händelser skildras är något som kan diskuteras utifrån hur berättelsen uppfyller kraven på kausalitet som kan behövas i barnlitteraturen. Händelserna är kopplade till varandra på ett sätt som kan kräva en större kunskap för att uppnå förståelse. Spännvidet som berättas inom flykten är hur båda två längtar efter ett nytt hem. Det sista förloppet visar hur Lina ska åka från lägret eftersom hennes namn har kommit upp på en lista, men varken texten eller bilden låter oss få veta vart hon ska härnäst.

Perspektiv på flykten

Bilderboken intar en berättarröst där den narrativa diskursen berättas ur en tredjepersonsberättare, som även infaller i ett opersonligt berättande eftersom att berättarrösten är allvetande, ett exempel från bilderboken: “Hennes fötter var spruckna och svullna. Så hade Linas fötter sett ut när hon kom till lägret” ett annat exempel där berättarrösten riktar sig till läsaren markerar vi i kursiv på följande citat: “‘As-salaam alaykum’, sa Lina till henne. *Så säger man när man hälsar - det betyder ‘fred vare med dig’*”. Perspektivet gör att berättaren kompletterar för läsaren.

Bilden av flykten

Bilden av flykten genom bilderbokens ikonotext speglar texten, och det som visas är en synvinkel som kompletterar och skapar en bild av verkligheten. Texten är mer detaljrik och berättar en historia som inte bilderna gör exempelvis “[...]hennes fötter var spruckna och svullna. Så hade Linas fötter sett ut när hon kom till lägret”, bilderna som tillhör texten visar att Lina står och tittar på den andra flickan som bara har en sandal på sig, alltså visar inte bilden mer information än vad texten gör. Luckorna som lämnas genom berättelsen kan bli användbara och skapa erfarenheter om det diskuteras med hjälp av en vuxen. Eftersom den vuxna har mer gedigna livserfarenheter som kan bidra till att barnen skapar en större förståelse för flykt och vad det kan innebära.

5.5 Sammanfattning av böckernas förlopp, perspektiv och bild

Här sammanfattas och återges det övergripande och unika i varje bilderbok, samt ger svar på våra frågeställningar om hur flykt skildras som förlopp och vilka perspektiv som förmedlas.

Det vi har sett i de fyra olika bilderböckerna är fyra olika förlopp där perspektiven skiljer sig åt. Flykten i *Pudlar och pommes* och *Åka buss* presenteras på ett mindre gripande sätt än vad bilderböckerna *Flykten* och *Fyra fötter, två sandaler* gör, eftersom de sistnämnda behandlar flykten som ett oavslutat förlopp vilket ger en verklighetsnära bild av flykten, där till exempel, karaktärer är människor som har förlorat familjemedlemmar i kriget och visar en mer upprörande bild av hur flykten kan gå tillväga. Till skillnad från både *Pudlar och pommes* samt *Åka buss* som skapar en mer sagolikt berättelse där flykt är ett avslutat förlopp.

Genom analysens gång har vi kunnat se skillnader mellan böckerna även om böckerna kan tyckas vara lika, eftersom de berör samma ämne.

Pudlar och pommes

I bilderboken *Pudlar och pommes* framställs flykten som en process där det bildas olika perspektiv som kan göra det lättare för barnen att känna igen sig genom de olika intriger som uppstår vilket stöds med hjälp av den allvetande berättare som förklarar och värderar. Genom att smågodis, potatis, vatten och fotbollarna har tagit slut skildras en medvetenhet om behovet att lämna sitt hem och ge sig ut på flykt. Känslor som uppstår i både hundarnas och pudlarnas perspektiv är ämnen som att dela med sig, att anpassa sig och att kompromissa. Perspektiven i berättartekniken kan uppfattas som mer anpassat för barn i de yngre åldrarna, eftersom karaktärerna i boken representeras av hundar. Budskapet blir en acceptans för det nya och förståelse för vad flykten kan innebära.

Åka buss

Längtan efter ett nytt hem är ett genomsyrande tema som förekommer i bilderboken *Åka buss*, förloppets perspektiv faller under barns perspektiv som kompletteras med bildernas detaljrika natur. Att fly är dock aldrig direkt refererat till precis som kriget, istället får vi se det som en lång resa där de också lämnar mycket bakom sig, både familj och hus. Fokuset i förloppet sätts i längtan efter det som blivit lämnat. Boken kan väcka en del frågor som blir obesvarade såsom vart befinner de sig från början? Vart är de på väg? Varför kunde inte farmor följa med? Luckor som kan vara svåra att hitta ett svar på, men som kan lämna utrymme för att initiera samtal kring ämnet flykt.

Flykten

Boken *Flykten* täcker en mer övergripande bild av processen och fokuserar på flykten som ett mer invecklat förlopp där den framställs som mer farlig och riskfylld. Bilderna i flykten presenterar och innefattar ett perspektiv av en inre bild där känslor framträder och bidrar till en stämning, istället för att illustrera vad som sker i historien. Budskapet tolkar vi som ett sätt att komma nära de drabbade människorna samt vad de upplever, genom allt de lämnar bakom sig under flyktens förlopp, eftersom bilderboken slutar med ett öppet citat: “[...] jag hoppas

att vi också ska hitta ett nytt hem, precis som fåglarna. Ett hem där vi kan känna oss trygga. Så att vi kan börja om på nytt”.

Fyra fötter, två sandaler

I bilderboken *Fyra fötter, två sandaler* presenteras historien i ett mer realistiskt perspektiv. Verkligheten framställs genom att den inte ger några sagolika föreställningar, där omvärlden skildras ur ett objektiva perspektiv på flyktens förlopp som beskriver vanliga människor och miljöer (inte förskönade) samt lägre fattigdom, exempelvis:

Lina rusade barfota till lägreets ingång, där biståndsarbetare lastade av begagnade kläder från en lastbil. Alla knuffades och trängdes för att komma åt de bästa kläderna. Lina hukade sig och sträckte sig och ryckte i allt hon kom åt. Någon knuffade henne, och hon ramlade baklänges.

Bilderna i bilderboken speglar verkligheten, men det kan även innebära en problematik eftersom inga känslor eller representationer finns som kan tolkas och berika texten. Budskapet som förmedlas i bilderboken tolkar vi är en konfliktlösning, gemenskap och längtan efter ett nytt hem “[...] De berättade minnen för varandra och viskade sina drömmar om hur det skulle bli när de fick komma till sina nya hem”.

5.5.1 Hur skildras flykt som förlopp?

Flykten som förlopp i de fyra olika bilderböckerna skildras genom att inneha olika bakomliggande motiv, intriger och konflikter. *Åka buss* samt *Pudlar och pommes* är bilderböcker som skildrar flyktens förlopp på ett mildare sätt där motgångar och konflikter som finns i intrigen är mindre komplex, alltså mer kausala händelser vilket vi anser blir ett lättare sätt för barnen att närma sig ämnet flykt och finna en förståelse i de olika konflikttyper. I boken *Pudlar och pommes* når hundarna ett slutligt mål, ett mål som innebär ett nytt hem, medans boken *Åka buss* handlar målet om en återförening med pappan, konflikten skiftar alltså fokus från längtan efter ett nytt hem till längtan efter pappan. I bilderböckerna *Flykten* och *Fyra fötter, två sandaler* skildras flykten på ett mer verklighetstroget sätt genom att uttrycka flykten som farlig och representeras med människor. Intriger och konflikttyper som uppstår i både *Flykten* och *Fyra fötter, två sandaler* kan tyckas vara svårt för barn att närma sig, såsom konflikttypen person mot samhälle och komplexiteten mellan de olika intriger och konflikttyper som uppstår under förloppets gång.

Alla fyra bilderböckerna har en gemensam faktor genom förloppet, vilket är att finna ett tryggt hem. Att finna ett tryggt hem är ett tema som berörs i alla bilderböcker på olika nivåer, till exempel i bilderboken *Åka buss* blir förloppet väldigt diffust när bilderboken blir läst utan bildens kontext som skapar en bild av att de flyr på grund av kriget. I bilderboken *Fyra fötter, två sandaler* startar förloppet på lägret där Lina och Feroza bor, genom bokens gång får vi en bredare förståelse för intrigen och orsaken för flykten och behovet för ett nytt hem.

5.5.2 Vilka perspektiv på flykt förmedlas?

Genom de olika bilderböckerna förmedlas flykten genom olika komplexa berättartekniker som leder till olika förståelse och bearbetning av berättelserna. I bilderböckerna *Flykten* och *Åka buss* berättas historien ur ett personlig berättande, i detta fall barnens perspektiv, vilket ingår i det så kallade bokstavliga perspektivet. Därmed kan bilderbokens uppfattning förändras och kompletteras med samtal samt med stöd av bilderna i ikonotexten tillsammans med en vuxen, för att få en djupare förståelse på helheten av flykten.

Flyktens olika moment träder fram genom de olika perspektiven som berättas i den narrativa diskursen. *Fyra fötter, två sandaler* samt *Pudlar och pommes* förmedlar ett vuxenperspektiv genom att berättaren intar en vuxenroll och därmed tar avstamp samt inverkar med sina egna värderingar i den narrativa diskursen genom en ideologisk vinkel. Därav uppstår fler luckor som kan göras rimliga och fyllas med vidare kunskaper för barnen med stöd från en vuxen.

Komplexiteten i perspektiven som uppstår i de enskilda bilderböckerna kan komma att variera genom den narrativa diskursen, ett tydligt exempel på detta kunde vi se i *Pudlar och pommes* när de olika berättarteknik ändrade perspektiven, såsom när dialogen får en perceptions vinkel, vilket får läsaren att se historien ur en viss bestämd position.

Vad de olika perspektiv förmedlar om flykten varierar och bygger på komplexiteten av hur läsaren väljer att gå in på djupet, flykten kan vara som ett äventyr eller som en lång resa, men kan även vara farlig och livsförändrande. Av stor vikt finner vi blir hur de olika bilderböckerna väljer att avsluta den narrativa diskursen, alla slutar i ett delvis lyckligt slut även om de inte når sitt mål av att hitta ett nytt hem.

6. Avslutning och diskussion

Syftet med denna studie är att få en djupare förståelse för bilderböckernas struktur för att kunna se bilderböcker som ett redskap för att bemöta svåra ämnen, såsom flykt. Detta genom att analysera bilderböcker för att se hur flykt skildras som förlopp samt vilka perspektiv på flykt som kommer fram, vilket blir ett sätt att dyka in i ämnet och närma oss flykten. Detta har sin grund i att synliggöra och med hjälp av narratologi analysera berättelsernas struktur och hur de kan läsas för att ge möjlighet till tolkning, och att inte se flykten som en ensidig upplevelse, utan mer som en helhet där det förekommer egna upplevelser och dylikt som kan utforskas och bemötas.

Våra resultat tyder på att flykt skiljer sig åt inom de olika bilderböckerna genom olika perspektiv och förlopp, de olika bilderböckerna lämnar luckor inom intrigen och inom ikonotexten. Med detta resultat kan vi inom forskningsfältet bidra till förståelse i grundstrukturen mellan text och bild och ser ett mönster där bilderböcker bemöter flykt som en resa, äventyr eller längtan efter trygghet och ett nytt hem.

Hur urvalet i denna studie har gått tillväga har också haft en inverkan i analysen, valet av att ha fyra böcker gjordes för att ge en utpräglad bild där flykt representeras på olika sätt samt även kunna diskutera flykt som en följd med olika bakomliggande motiv. Hade istället valet endast fokuserat på flykt från krig skulle det blivit en ganska ensidig bild av just begreppet flykt, däremot var det svårt att undvika och behandla ämnet. Ett större urval av böcker hade gett en bredare aspekt i de olika representationerna, dock hade det tagit från den tiden som har tillbringats i att utföra en djupare analys.

Att tolka innehållet i både text och bild är något som vi nämner under kapitel 4.1 där vi refererar till den hermeneutiska cirkeln. Texten bör då läsas flera gånger för att upptäcka nya detaljer och öka förståelsen för bilderboken. Därmed kan en även urskilja vad som blir det väsentliga i olika tolkningar, något som i detta fall har bidragit till en allsidig förståelse om flykt.

6.1 Resultatdiskussion

Vi sätter vårt arbete i samband med bakgrund från tidigare forskning och väljer att problematisera forskningen kring hur bilderböcker kan vara ett redskap för att bemöta och bearbeta olika teman som berörs med stöd av en vuxen. Vilket vi resonerar kring genom vår genomförda analys av bilderböckers struktur som ett sätt att närma oss ämnet flykt. Vårt resultat visar en komplexitet i bilderböckernas perspektiv som tyder på hur olika förlopp framställs samt hur bilderböckerna lämnar plats för vidare kunskaper tillsammans med en vuxen.

Inledningsvis kopplar vi an till det som Warnqvist (2016) resonerar kring om hur bilderböcker representeras och skildras utifrån författarnas val av gestaltning, vilket är något vi också kunde se genom vår analys av bilderböckerna. Berättartekniken som framkommer speglar olika verkligheter och syn på flykt, antingen som en brutal verklighet som i *Fyra fötter, två sandaler* där spruckna fötter och förlust av familjemedlemmar träder fram, eller på ett "snällare" sätt att presentera flykt som i *Åka buss*, där flykten framställs som en lång resa. Det finns olika diskussioner som de olika bilderböckerna skapar i relation till flykten, såsom i *Pudlar och pommis* där flyktens bakomliggande orsak är bristen på överlevnads resurser. Något som alla bilderböcker har gemensamt är hur de berör universella känslor, såsom längtan och rädsla, vilket Dolan (2014) också bemöter i sin avhandling om hur bilderböcker kan vara redskap för att kunna bemöta känslor. På ytan kan bilderböckerna verka lika, eftersom alla berättar en historia om flykt, däremot förmedlar och kommunicerar de genom olika perspektiv, synvinklar och händelser som kan utvecklas i olika sammanhang. Såsom att hemmet kan både vara en trygg men också farlig plats, människor kan vara solidariska eller hotfulla, vuxna kan vara starka eller sårbara, något som Edwards (2008) bekräftar och menar skapar en subjektiv bild i bilderboken.

Som vi nämnt under tidigare forskning är samspelet mellan text och bild viktigt eftersom det visuella och verbala kompletterar varandra men kan även såsom Simonsson (2004) och Rhedin (2002) skriver och vi håller med om, är att hur barnen tolkar och avkodar bilderna i bilderboken kan forma och skapa en förståelse för berättelsen samt nya erfarenheter ur ett didaktiskt perspektiv i förskoleverksamheten.

Skillnaderna mellan bilderböckerna är hur de presenteras och på vilka olika nivåer de berör ämnet flykt. I vår forskning svarar vi inte på vilken bok som representerar flykten bäst, utan belyser dess olikheter i textens struktur och bilder. Något som bidrar till en förståelse om vad och hur de olika bilderböckerna förmedlar samt hur barns ålder och erfarenheter kan avgöra vilken sorts berättelse det blir. Vårt arbete förhåller sig i forskningsläget genom att ge en ytterligare bild och förståelse om hur bild och text samspelar och skapar en komplexitet som kan bearbetas och vara betydelsefulla i arbetet för en likvärdig förskola för att skapa en medvetenhet i hur flykt kan skildras.

6.2 Bemöta flykt i en förskolekontext

De verksamma pedagogerna i förskoleverksamheten står till ansvar för vilka böcker som barnen blir presenterade för, vad vi vill förmedla med dessa bilderböcker blir av stor vikt för bearbetningen. Bilderböcker som skildrar flykt på olika sätt kan bli ett mildare sätt för barn att närma sig ämnet istället för att endast se på flykt och krig som brutalt som det oftast presenteras via medier såsom Dolan (2014) också nämner i sin avhandling om hur stereotyper och missförstånd om flyktingar kan uppstå.

I de bilderböcker vi har valt att analysera i vår studie skildras flykt på olika sätt, böckerna *Pudlar och pommes* samt *Åka buss* kan tyckas vara mer anpassade för de yngre barnen och har illustrationer som kan vara mer estetiskt tilltalande för barn medans de två andra böckerna *Flykten* och *fyra fötter, två sandaler* presenterar flykten på ett mer verklighetstroget sätt vilket kan vara svårt för ett yngre barn som saknar tillräckligt med erfarenheter för att skapa en förståelse.

I vår studie lägger vi vikten på olika berättartekniker och därmed visar hur de olika bilderböckerna uttrycker sig i text och bild. I den tidigare forskning vi har kommit i kontakt med menar Simonsson (2004) att barnen hämtar information från bilderna i bilderboken men är samtidigt medvetna om att där finns en text som historien kan berättas genom. Dock kan det vara svårt för det yngsta barnet att se samspelet mellan text och bild. Barnet blir beroende av en vuxen om barnet inte är läskunnig, vilket barn på förskolan i regel inte är. Att en vuxen är med och stödjer samt uppmärksammar för att förstå den övergripande bilden av flykten är något som forskare är överens om, däremot kan det uppstå ett dilemma om det är pedagoger som inte vågar uppmärksamma flykten och ser det som främmande. Därav blir det viktigt att

kunna se bilderbokens struktur och konflikter som ett sätt att förstå flykten som ett didaktisk material, som kan bearbetas i barngruppen. På så sätt anser vi att vårt arbete bidrar till att vidga vyer som krävs för att pedagoger kan uppmärksamma och förstå hur flykten skildras som förlopp och hur de olika perspektiv som bilderböckerna förmedlar kan nås ut till barnen.

Simonsson (2004) presenterar, som nämnt under tidigare forskning, att bilderböckernas användning i förskolan kan ses som ett pedagogiskt redskap om syftet ligger i vilken bok som väljs och kan tänkas använda den. Tidigare i vår uppsats nämner vi hur Edwards (2008) skriver om samtal kring böcker, också kallat boksamtal. Hon menar att bilderböcker kan skapa samtal om vad som sker i boken samt utanför boken, barnen kan få dela med sig av egna tankar kring bokens innehåll samt reflektera över egna erfarenheter. Att kunna lyfta fram ämnen som flykt kan ge en ökad förståelse för vår omvärld och om olika människors livssituationer. Vi reflekterar över komplexiteten av barngrupper som finns idag i samtliga förskoleverksamheter och hur bilderböcker kan bidra till en förståelse för samlevnad.

6.3 Framtida forskning

Under arbetets gång har frågan uppstått om huruvida bilderböcker som berör ämnet flykt läses i förskolor och om hur och var pedagogerna väljer att sätta fokus. Detta skulle svara på frågan om hur bilderböcker är laddade med vuxnas fördomar, åsikter och värderingar samt deras egen syn på barndom. Det skulle också vara intressant att utföra en vidare forskning om hur mycket barns intresse påverkar eller förhindrar en djupare förståelse för bilderböckernas innehåll.

Under vår studie har vi inte kunnat undersöka vilka delar av bilderböcker barnen uppfattar och får förståelse för, utan bara kunnat se konflikter i förloppet och hur de olika perspektiven förmedlar och framställer bilden av flykt. Fortsatt forskning skulle kunna göras genom deltagande observationer och barnintervjuer. Det skulle även vara intressant att se hur pedagoger reflekterar om när bilderböckerna blir relevanta? Intressant att få ta del av argumenten där pedagoger väljer att inte ta upp dessa ämnen, som skulle kunna utföras genom intervjuer.

7. Litteraturförteckning

Abbott, H. Porter (2008). *The Cambridge introduction to narrative*. 2. ed. Cambridge: Cambridge University Press

Alvehus Alvehus, Johan (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Dolan M. Anne (2014) Intercultural education, picturebooks and refugees. *Children's Literature in English Language Education*, Vol. 2 ss 92-109. Tillgänglig på internet:

<https://doaj.org/article/b67aaf8f4e4a474eace24586a45376e6>

[2019-04-20]

Edwards, Agneta (2008). *Bilderbokens mångfald och möjligheter*. 1. utg. Stockholm: Natur & Kultur

Magnusson, Sofie (2017). *Barn på flykt i två bilderböcker från 2016*. Kandidatuppsats. Institutionen för humaniora, utbildnings-och samhällsvetenskap Örebro: Örebro Universitet.

Tillgänglig på: <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:1128541/FULLTEXT01.pdf>

[2019-05-04]

Migrationsverket (2019) *Statistik - Asyl*

<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>

[2019-04-05]

Nikolajeva, Maria (2004). *Barnbokens byggklossar*. 2., [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Nikolajeva, Maria (2017). *Barnbokens byggklossar*. Upplaga 3 Lund: Studentlitteratur

Nikolajeva, Maria (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur

Rhedin, Ulla (2001). *Bilderboken: på väg mot en teori*. 2., rev. uppl. Stockholm: Alfabeta

SCB (2016). *Det stora antalet asylsökande under 2015 ökade inte flyktinginvandringen nämnvärt*.

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/statistiknyhet/asylsokande-grund-for-bosattning-utlandsk-bakgrund-medborgarskapsbyten-adoptioner-hushallsstatistik-och-medellivslangder-2015/>

[2019-04-05]

Siding Marie & Sjöberg Lena (2018). *Om hur flykt skildras i bilderböcker*. Kandidatuppsats, institution för barn-unga-samhälle, Malmö: Malmö universitet. Tillgänglig på:

<http://hdl.handle.net/2043/24524>

[2019-05-10]

Simonsson, Maria (2004). *Bilderboken i förskolan: en utgångspunkt för samspel*. Diss.

Linköping : Univ., 2004

[2019-04-20]

Skolverket. (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö 98: Reviderad 2016*. Stockholm: Skolverket.

<https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/laroplan-lpfo-98-for-forskolan>

[2019-04-05]

Unicef (2016) *Uprooted. Growing crisis for refugee and migrant children*

Tillgänglig på internet:

https://www.unicef.org/publications/files/Uprooted_growing_crisis_for_refugee_and_migrant_children.pdf

[2019-04-05]

Warnqvist, Åsa (2016). Jag fick en ny nalle. Jag fick ett nytt land.: skildringar av flykt från krig i svenska bilderböcker 2014-2016. *Tidskrift för litteraturvetenskap* (1988. Print).

2016(37):3-4, s. 51-66 tillgänglig på:

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1090032/FULLTEXT01.pdf>

[2019-04-20]

7.1 Bilderböcker som används i studien

Lindenbaum, Pija (2016). *Pudlar och Pommies*. Stockholm: Lilla Piratförlaget

Sanna, Francesca & Bjärbo, Lisa (2016). *Flykten*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Wallnäs, Henrik & Ruta, Matilda (2016). *Åka buss*. Stockholm: Natur & Kultur

Williams, Karen Lynn & Mohammed, Khadra (2016). *Fyra fötter, två sandaler*. Stockholm: Verbum i samarbete med Sensus